Wist u dat het eerste gedrukte exemplaar van Vrij Nederland (1941) uit Koudum komt?

Een interview met Feikje Kemker-Hoekstra en Fokke Hoekstra

"Op die leeftijd was je niet bang, je deed het gewoon. Je neemt risico's. Daarnaast vond ik het geweldig zo'n reis naar Amsterdam. Dat avontuur trok mij wel!"

Ik zit op de bank bij Fokke Hoekstra en Feikje Kemker-Hoekstra, broer en zus. Wij spreken over de oorlogsjaren en hoe zij daarbij betrokken zijn geraakt. Zij waren toen respectievelijk 17 en 15 jaar oud. Vooral de maand december 1941 kunnen zij zich goed herinneren. Het was de maand waarin de verzetskrant 'Vrij Nederland' voor het eerst in druk verscheen.

"Hierop hebben wij in december '41 de eerste 'Vrij Nederland' gedrukt."

Broer en zus Hoekstra

"Mijn vader was drukker in Koudum", vertelt Fokke, "onze drukkerij was waar nu boekhandel Muizelaar zit. Achter in de tuin hadden wij een drukkerij staan. Daar stond een snelpers. Hierop hebben wij in december '41 de eerste 'Vrij Nederland' gedrukt. Het begon eigenlijk met een vraag van de heer Walda (de latere burgemeester van Ameland). Dit was een hoteleigenaar in Hindeloopen die een nauwe relatie had met het verzet in Amsterdam. Op een dag kwam hij naar mijn vader om te vragen of deze iets voor het verzet wilde drukken."

"Ja, en dat wilde mijn vader wel", vervolgt Feikje na een korte stilte. "Mijn vader was erg principieel, streng gereformeerd en een echte monarchist. Hij vond het prachtig om hand- en spandiensten aan het verzet te verlenen. Echt meevechten zou hij nooit doen, maar de vraag om een verzetskrant drukken was zeker niet aan dovemansoren gericht."

"En iedere nacht verduisterden wij de ramen."

Fokke pakt de draad weer op. "Hij was wel een voorzichtig man. Hij werkte voornamelijk 's nachts aan het drukken van de krant en ik hielp hem daarbij. Ik kan mij de eerste nacht nog zeer goed herinneren. Wij waren achter de letters aan het zetten, toen mijn vader onwel werd. Hij viel flauw, gewoon van de spanning. Ik heb hem weer op de been geholpen en ben doorgegaan met het zetten. Even later werkten wij er weer samen aan. En zo ging dat een aantal nachten achter elkaar door tot zo'n drie à vier uur in de nacht. En iedere nacht verduisterden wij de ramen. Het drukken zelf kostte maar liefst 12 uur."

"De Nederlands sprekende man beschuldigde ons van het drukken van een verzetskrant."

"En nadat het gedrukt was, heeft het hele gezin mee geholpen alle exemplaren te vouwen en vervolgens in te pakken", vertelt Feikje. "Het werd echter pas echt spannend toen ongeveer een half jaar later plotseling een drietal Duisters en een Nederlands sprekende man voor ons stonden. De Nederlands sprekende man beschuldigde ons van het drukken van een verzetskrant. De krant die hij echter bij zich had, was niet de Vrij Nederland die wij gedrukt en gevouwen hadden."

Fokke: "Toen wij dat in de gaten hadden, heeft mijn vader ze mee naar achteren genomen en ze de drukpers laten zien. Het formaat van de verzetskrant die zij bij zich hadden, kon bij ons technisch gezien niet gedrukt worden. Daarnaast bleek al snel dat de letters die wij gebruikten, niet overeenkwamen met de letters uit het krantje."

"En de Duitsers stonden er bij."

"In de oorlog hebben wij al met al uiteindelijk

Feikje Kemker-Hoekstra, de vrouw die in de oorlog de eerste gedrukte Vrij Nederland naar het verzet in Amsterdam bracht.

drie huiszoekingen meegemaakt." Feikje gaat verder. Bij de laatste huiszoeking in september 1944 vonden wij het zo spannend dat wij de exemplaren van de verschillende verzetskranten die wij gedrukt hadden, hebben vernietigd. En de Duitsers stonden er bij. Ik stond achter in de tuin toevallig een vuurtje te stoken. De kranten verscheurde ik onder hun neus en gooide ik vervolgens in het vuur."

En toen viel er een stilte. Fokke en Feikje kijken elkaar eens aan, alsof het de dag van gisteren is gebeurd. De oorlogsjaren zijn Feikje en Fokke toch niet in de koude kleren gaan zitten. Achteraf realiseerden zij zich pas hoeveel geluk zij hebben gehad.

"De koffers lieten wij beneden staan, zelf gingen wij boven zitten. Als de Duitsers het dan zouden ontdekken, zouden ze de koffers nog niet direct met ons in verband kunnen brengen."

"Ik bracht de kranten samen met mijn zus naar Amsterdam", vervolgt Feikje. "Beide hadden wij twee grote koffers. In iedere koffer zaten twee grote pakketten met exemplaren van Vrij Nederland. Om deze pakketten hadden wij gewoon wat pakpapier gewikkeld. We gingen als eerste met de boot van Stavoren naar Enkhuizen. De koffers lieten wij beneden staan, zelf gingen wij boven zitten. Als de Duitsers het dan zouden ontdekken, zouden ze de koffers nog niet direct met ons in verband kunnen brengen. In Enkhuizen namen wij de trein naar Amsterdam. Ook hier hadden we de koffers in een andere coupé staan, dan waar wij zelf in zaten. Op die leeftijd was je niet bang, je deed het gewoon. Je neemt risico's. Daarnaast ik vond het geweldig zo'n reis naar Amsterdam. Dat avontuur trok mij wel!
Voor het Centraal Station werd het toch nog even spannend. Wij zouden daar de pakketten aan het verzet overhandigen. Toen ik de pakketten uit de koffers haalden, vroeg een Duitse soldaat mij of hij mij kon helpen. Toen ik zei dat dat niet hoefde, ging hij weer weg."

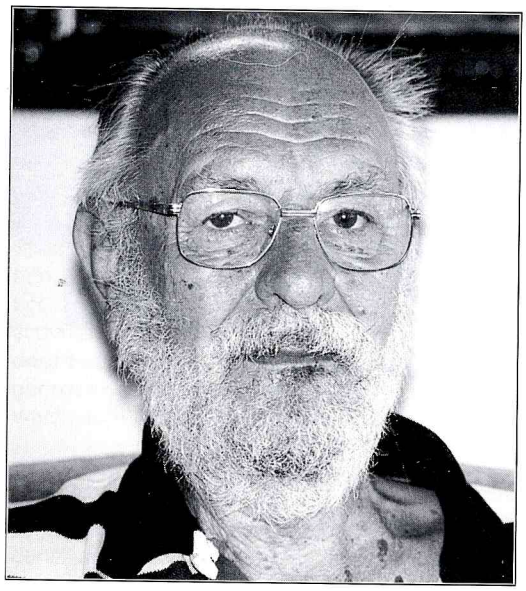

Fokke Hoekstra, de man die zijn vader op 17-jarige leeftijd hielp met het maken van de eerste gedrukte Vrij Nederland

"Overigens waren ook die laatste oorlogsjaren nog bijzonder spannend. De Duitsers patrouilleerden toen vaak langs ons huis."

Fokke vervolgt. "Uiteindelijk heeft mijn vader in de oorlog diverse verzetskranten gedrukt. Zo heeft hij bijvoorbeeld ook een aantal exemplaren gedrukt van de 'Trouw'. Vlak voor het einde van de oorlog heeft hij ook nog 300 oranje armbanden gedrukt met hierop de letters 'NBS'. En om ervoor te zorgen dat deze niet zo gemakkelijk konden worden nagemaakt, werd er achter iedere letter een symbool gedrukt. Achter de N stond een vierkantje, achter de B een cirkeltje en achter de S een driehoekje. Overigens waren ook die laatste oorlogsjaren nog bijzonder spannend. De Duitsers patrouilleerden toen vaak langs ons huis."

"Al met al heeft ons gezin toen veel gedaan." Feikje glimt toch een beetje van trots. "Mijn vader haalde bij tijd en wijle toch enige Joden uit de grote steden in Holland om deze ergens op het Friese platteland onder te brengen. Eén van de mooiste momenten was toch dat wij een keer wel met 20 mensen in huis waren, waaronder diverse tijdelijke onderduikers. Er was op zich te weinig eten, want van de gaarkeuken hoefde je het als gewoon gezin ook niet te hebben. Mijn moeder stroopte dan alle boerderijen in de omgeving af op zoek naar eten. En iedereen was tevreden!"

"Van iedereen werden offers gevraagd, maar moeder vond dat het soms te ver ging."

"Toch was onze moeder niet altijd even blij met alle activiteiten van vader", vervolgt Fokke. "De relatie moest het wel eens ontgelden. Van iedereen werden offers gevraagd, maar moeder vond dat het soms te ver ging."

Als laatste vroeg ik Feikje en Fokke wat zij het mooiste moment in de oorlog vonden. Het antwoord verraste mij eigenlijk niet. "De bevrijding", spraken zij in koor. Een goede gelegenheid om het interview af te sluiten.

Een paar korte citaten uit het eerst gedrukte exemplaar van Vrij Nederland:

• IN MEMORIAM
... Maar ondanks alle geheimzinnigheid zijn de schoten die een einde maakten aan het leven van deze dappere en oprechte Nederlanders gehoord, in Amsterdam en daarbuiten en 'Vrij Nederland' zal ervoor zorgen dat zij doorklinken tot in verste uithoeken van ons vaderland. Brouwer, Achterkamp, Besselink en van Leek zijn door deze schoten vermoord, maar bovendien hebben zij duizenden gewond.
Om deze pijn en droefheid behoeven wij ons niet te schamen, wij zijn menschen en geen vechtmachines.
Wij kennen niet het heidensche en onmenschelijke 'Heldentum' van de Duitschers. Ons hart kan pijn doen en wij kennen het verdriet dat de achtergebleven familie in tienmaal versterkte mate kent. ...

• MEDEDEELING
'Vrij Nederland' verschijnt voor het eerst gedrukt. De oplage is echter niet veel grooter dan voorheen. Wij vragen dan ook met klem aan onze her-stencillaars (drukkers) dit werk voort te zetten.

• WAARSCHUWING AAN ONZE LEZERS
Zorgt dat dit blad niet in verkeerde handen komt.
Zorgt dat niemand weet van wie hij het blad ontvangt!
Correspondeert onder geen enkele voorwaarde over 'Vrij Nederland'.

• PRINSES JULIANA
Van officieele zijde zijn wij gerechtigd bekend te maken dat H.K.H. Prinses Juliana een nieuwe telg van het Huis van Oranje verwacht.

• WANHOOP IN LEUZEN
Het is niet duidelijk wat onze beschermers voor hebben met hunne leuzen, die de papiernood ten spijt, in steeds sneller tempo aan elke paal, pilaar en plakplaats worden aangeslagen. Het blijkt dat de Duitse propagandisten thans een cyclus slagzinnen ontwierpen, waarvan de eerste het Nederlandse volk opriep: met Duitsland tegen het Bolsjewisme te strijden, klaarblijkelijk met de hoop het christelijk deel der natie voor hun stomme oorlog tegen Rusland in het geweer te roepen. Toen succes uitbleef werd in de slagzin het woord Bolsjewisme vervangen door Kapitalisme met de verwachting de brede schare arbeiders in de hand te krijgen tegen hun oude vijand.
Dat ook hier de Duitse propaganda moest falen, was duidelijk voor een ieder, die enig inzicht had in het nuchtere verstand van het Nederlandse volk. Thans ontmoet de straatganger het laatste nieuwtje. Hij wordt opgeroepen tot een sympathieke houding jegens Duitslands strijd voor Nieuw Europa. De strijd tegen iets is eindelijk veranderd in een strijd voor iets. Maar jammer is, dat de propagandisten geen ander doel konden vinden dan 'Een Nieuw Europa'.

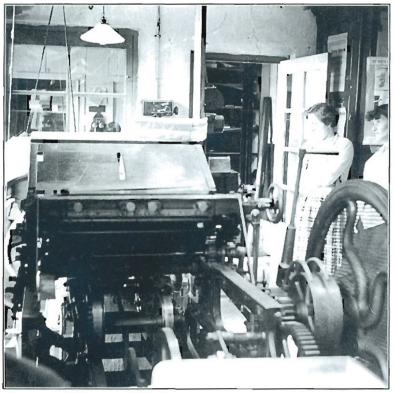

De drukpers waarop het eerste exemplaar van Vrij Nederland gedrukt is.

De zettafel.